

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านโป่ง มีวัตถุประสงค์ เพื่อการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านโป่ง และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านโป่ง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้ตั้งสมมติฐานเพื่อการศึกษาไว้ดังนี้ อาชีพหลัก ระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่ และระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มที่แตกต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ต่างกัน นอกจากนี้การได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการได้รับประโยชน์จากโครงการพัฒนาบ้านโป่ง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านโป่ง

สรุปผลการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามตัวแปร ปรากฏผลดังนี้
  - 1.1 อาชีพหลัก กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอาชีพรับจ้างทั่วไป รองลงมาคืออาชีพเกษตรกร และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระหว่าง 2,000 - 4,000 บาท
  - 1.2 อาชีพรอง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอาชีพรับจ้างทั่วไป รองลงมาคืออาชีพเกษตรกร และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระหว่าง 1,000 - 2,000 บาท
  - 1.3 ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 31-45 ปี รองลงมาอยู่ระหว่าง 16-30 ปี
  - 1.4 ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่ม ส่วนใหญ่อยู่ในระยะเวลาดำกว่า 11 ปี
  - 1.5 การได้รับข่าวสารส่วนใหญ่ได้รับจากการประชุมผู้ใหญ่บ้าน จากเจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาบ้านโป่ง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโทรทัศน์ วิทยุ
2. ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านโป่ง
ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

บ้านโป่ง ในด้านการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ยรวม .943 และการดำเนินงาน มีค่าเฉลี่ยรวม .896 ซึ่งอยู่ในระดับน้อย สำหรับการได้รับประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยรวม 1.530 อยู่ในระดับปานกลาง และการประเมินผล มีค่าเฉลี่ยรวม 1.242 อยู่ในระดับน้อย

3. ข้อมูลเกี่ยวกับการได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ดังนี้

3.1 การได้รับประโยชน์จากป่าไม้ มีค่าเฉลี่ยรวม 6.822 อยู่ในระดับปานกลาง

3.2 การได้รับประโยชน์จากแหล่งน้ำ มีค่าเฉลี่ยรวม 7.030 อยู่ในระดับปานกลาง

3.3 การได้รับประโยชน์จากดิน มีค่าเฉลี่ยรวม 5.708 อยู่ในระดับปานกลาง

4. การได้รับประโยชน์จากโครงการพัฒนาบ้านโป่ง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีค่าเฉลี่ยรวม 6.371 อยู่ในระดับปานกลาง

5. การเปรียบเทียบปัจจัยที่มีอิทธิพล ที่แตกต่างกันมีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโป่ง ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างกัน ดังนี้

5.1 อาชีพหลัก และระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มแตกต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโป่ง ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างกัน

5.2 ระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่แตกต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโป่ง ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ต่างกัน

6. ความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการได้รับประโยชน์จากโครงการพัฒนาบ้านโป่ง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ กับระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโป่ง ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์ในเชิงบวก ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

อภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านโป่ง สามารถอภิปรายตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานในการศึกษา ได้ดังนี้

1. การเปรียบเทียบอาชีพหลักกับระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโป่ง พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโป่ง ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความแตกต่างกันตามอาชีพหลัก ในการศึกษาพบว่า ชาวบ้านโป่งส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป เป็นเหตุจากการเพิ่มประชากร พื้นที่ทำกินหรือพื้นที่ทำการเกษตรลดน้อยลง ไม่สามารถรองรับกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น และสภาพภูมิประเทศของหมู่บ้านมีพื้นที่ราบติดกับเขา ซึ่งเป็นเขตป่า

สงวนแห่งชาติ ของโครงการพัฒนาบ้านโป่ง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จึงไม่สามารถขยายพื้นที่ทำกินหรือทำการเกษตรได้ ประกอบกับสภาพดินที่มีอยู่ก็เป็นดินร่วนปนทรายและดินเหนียวปนทราย ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ไม่เหมาะสำหรับทำการเกษตร จึงทำให้ชาวบ้านโป่งต้องออกไปทำงานรับทั่วไปในต่างถิ่นหรือหน่วยงานที่ใกล้เคียง เพื่อเป็นการแก้ไขและดึงแรงงานคืนถิ่นหรือคืนสู่ภูมิลำเนา ควรให้การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพด้านเกษตรผสมผสานแบบพึ่งตนเอง ซึ่งเป็นวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของบรรพบุรุษไทยที่ถูกเลือนหายไป โดยอาศัยภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่น และมีเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาเสริม ได้แก่ โครงการผลิตมะม่วงนอกฤดูคุณภาพ โครงการปลูกไม้ตัดดอกเพื่อส่งออก โดยรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และโครงการพัฒนาบ้านโป่ง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ) จะต้องสร้างกลไกการเมือง การบริหาร ให้เกิดการกระจายอำนาจ การบริหารและการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ให้กับท้องถิ่น ระบบบริหารที่รวมอำนาจอยู่ในส่วนกลางไม่สามารถแก้ปัญหาของท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลตนเอง ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านบริหารกิจกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน อีกประการหนึ่งเห็นควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาให้มีความหลากหลายสอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นมีอำนาจจัดระบบและควบคุมการเรียนรู้อะไรของคนทุกกลุ่ม ควบคู่ไปกับการพัฒนาดิน ให้มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับทำเกษตรปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์

ในการที่ประชาชนในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วม ก็ขึ้นอยู่กับลักษณะสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งสาเหตุของแรงจูงใจตลอดจนในแง่บริบท หรือเงื่อนไขสภาพแวดล้อม ได้พิจารณาจากสภาพแวดล้อม ลักษณะประโยชน์ที่ได้รับ สภาพแวดล้อมในอดีต ตลอดจนประสบการณ์ของผู้เกี่ยวข้อง กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพและธรรมชาติ ละสภาพแวดล้อมทางสังคม ซึ่งเป็นส่วนทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่

2. การเปรียบเทียบระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ กับระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโป่ง พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโป่ง ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่แตกต่างกันตามระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่ อาจเนื่องจากชาวบ้านโป่งได้รับประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ในการเก็บหาของป่ามาเพื่อบริโภคและขายทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น การใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการใช้น้ำจากแหล่งน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค ทำการเกษตร ตลอดจนได้รับการพัฒนาอาชีพด้านเกษตรและอาชีพอื่น ๆ ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น

ในการเข้าไปมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโป่งเป็นไปตามที่ เจมส์คีย์ ปิ่นทอง (2526) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการเข้าร่วมคิดถึงสภาพที่เป็นอยู่ว่ามีอะไรเดือดร้อนบ้าง และมีสาเหตุจากอะไร นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2537) กล่าวว่า การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ผ่านองค์กร สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไหร่ก็ได้ทุกเวลา และเปิดช่องทางให้มีส่วนร่วมโดยตรงและ โดยอ้อม Cohen and Uphoff (1977) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างสลับซับซ้อน มิใช่ด้านใดด้านหนึ่ง จะต้องพิจารณาถึงมิติของการมีส่วนร่วม และบริบท สภาพแวดล้อม ตลอดจนจังหวะเวลาและช่วงระยะเวลาของการเข้ามามีส่วนร่วม ตามแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้ให้ความสำคัญกับประชาชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหา ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อลดปัญหาความยากจน การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบเป็นเจ้าของ ซึ่งจะมีผลให้การดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทาง และมีผลให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

3. การเปรียบเทียบระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่ม กับระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโป่ง พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโป่ง ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แตกต่างกันตามระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่ม การที่ชาวบ้านโป่งมีระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่ม น้อยกว่า 11 ปี และ 21 - 30 ปี มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน อาจเนื่องจากชาวบ้านมีการทำงานรวมกลุ่ม กลุ่มที่ได้จัดตั้งมานานมีโอกาสได้มีส่วนร่วมมาก ประกอบกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ได้ดำเนินงานโครงการพัฒนาบ้านโป่ง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ และพัฒนาป่าต้นน้ำ พัฒนาแก่งน้ำ ได้สร้างอ่างเก็บน้ำห้วยแม่โจ้ และขุดสระเก็บน้ำ ตลอดจนทำการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพเกษตรให้ชาวบ้านโป่ง ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ซึ่งชาวบ้านโป่งได้เห็นเป็นรูปธรรมและได้รับประโยชน์ในจุดนี้ จึงได้รวมตัวกันทำงานเป็นกลุ่มหรือองค์กร ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์ป่าบ้านโป่ง กลุ่มการใช้น้ำ ชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกลุ่มการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสประชาชนในชุมชนในรูปแบบบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม และองค์กรอาสาสมัครต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน โดยเฉพาะในด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องเป็นเหตุรำไรรำให้กระทำให้

บรรลุดูมุ่งหมายของกลุ่ม และเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม การเข้ามามีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับโอกาสของประชาชนว่าจะเข้าร่วมเมื่อไหร่ และลักษณะของการเข้าร่วม ได้แก่ ระยะเวลาความต่อเนื่องของกิจกรรม และขอบข่ายของกิจกรรมว่าครอบคลุมขนาดไหน

4. การหาความสัมพันธ์ระหว่าง การได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กับระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโป่ง พบว่า การได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโป่งในเชิงบวก แสดงว่าชาวบ้านโป่งได้รับประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมค่อนข้างมากเช่นกัน เนื่องจากชาวบ้านโป่งมีที่อยู่อาศัยติดกับเขตป่าอนุรักษ์ที่มีความอุดมสมบูรณ์ และเป็นป่าต้นน้ำที่มีพืชพรรณหลากหลาย ซึ่งเป็นเสมือน “ซูเปอร์มาร์เก็ต” ของหมู่บ้าน โดยชาวบ้านได้อาศัยการเก็บหาของป่าเพื่อบริโภคและขายเป็นการเพิ่มรายได้ ได้ใช้ไม้จากป่ามาทำฟืน และเผาถ่าน ใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้ชาวบ้านมีงานทำ และได้รับประโยชน์ผลตอบแทน สำหรับในด้านแหล่งน้ำทำให้มีน้ำเพื่ออุปโภคและบริโภค ทำการเกษตรตลอดปี ซึ่งการได้รับประโยชน์ดังกล่าวเป็นการสนองความต้องการของชาวบ้านโป่ง และเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านโป่งให้ดีขึ้น

ผลการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับแนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ว่า “การที่จะมีต้นไม้ไปชั่วกาลนานนั้น สำคัญอยู่ที่การรักษาป่า และการปลูกป่าบริเวณต้นน้ำ ซึ่งบนยอดเขาและเนินเขาสูง ต้องมีการปลูกป่าโดยไม่มีต้นและไม้ฟืน ซึ่งไม้ฟืนราษฎรสามารถนำมาใช้ได้ แต่ต้องมีการปลูกทดแทนเป็นระยะ ส่วนไม้ยืนต้นจะช่วยให้อากาศมีความชุ่มชื้น เป็นขั้นตอนของระบบการให้ฝนตกแบบธรรมชาติ ทั้งนี้ยังช่วยยึดดินบนเขาไม่ให้พังทลายเมื่อเกิดฝนตก ถ้ารักษาสภาพป่าไม้ไว้ดีแล้วท้องถิ่นก็จะมีน้ำให้ชั่วกาลนาน” (พระราชดำรัส 14 เมษายน 2520)

ในการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโป่งเป็นไป ตามแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของประธาน ดังสิทบุตร (2538) กล่าวว่า ชุมชนพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องเกิดขึ้นบนพื้นฐานข้อสัญญาของประชาชน ที่จะใช้ระบบนิเวศของตนเองภายใต้ขีดจำกัดอย่างเหมาะสม เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิต และมีความสอดคล้องกับแนวความคิดของ ซูเกียรติ ลีสสุวรรณ (2534 และ 2541) ที่ว่าการมีส่วนร่วมเกิดจากความเชื่อที่ว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีปัญญาตระหนักรู้ และควบคุมสิ่งแวดล้อมได้ การมีส่วนร่วมจะส่งผลกระทบต่อชีวิตของตัวประชาชนเอง ต่อสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม

5. การหาความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับประโยชน์จากโครงการพัฒนาบ้านโป่ง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ กับระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโป่ง การได้รับประโยชน์จากโครงการพัฒนาบ้านโป่ง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโป่งในเชิงบวก แสดงว่า ชาวบ้านโป่งได้รับประโยชน์จากโครงการพัฒนาบ้านโป่ง อันเนื่องมาจากพระราชดำริมาก จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมค่อนข้างมากด้วยเช่นกัน เนื่องจากชาวบ้านโป่งได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเป็นป่าต้นน้ำห้วยแม่โจ้ ทำให้ป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพ เหมาะสำหรับให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เก็บหาของป่า เป็นศูนย์รวบรวมพันธุ์กรรมพืช นอกจากนี้ ชาวบ้านโป่งได้รับประโยชน์ ในการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่ด้านเกษตร การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพการเกษตร ได้แก่ โครงการปลูกไม้ตัดดอกเพื่อส่งออก โครงการปลูกผักปลอดสารพิษ โครงการพืชสมุนไพรและพืชผักกินได้ โครงการผลิตมะม่วงนอกฤดูกาล และอาชีพอื่น ๆ ซึ่งทำให้คุณภาพชีวิตและมีฐานะดีขึ้น จากการได้รับผลประโยชน์ดังกล่าวจะมีผลดีทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นไปตามแนวความคิดของ Stavenhangen (1970) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมจะช่วยสร้างความรู้สึกรับรู้เป็นเจ้าของซึ่งจะเป็นผลให้การดำเนินงาน ตามโครงการต่าง ๆ สามารถดำเนินการไปสู่จุดหมายปลายทางได้ และมีผลให้ชาวบ้านโป่ง สามารถพึ่งตนเองได้ และตามแนวความคิดของ ชูเกียรติ ลีสุวรรณ (2534 และ 2541) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเกิดจากความเชื่อที่ว่ามนุษย์เป็นสิ่งที่ชีวิตที่มีปัญญาตระหนักรู้ และควบคุมสิ่งแวดล้อมได้ มนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ห่างไกลเพียงใด จึงควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาโครงการที่มีผลกระทบต่อชีวิตของเขาเอง นอกจากนี้การมีส่วนร่วมยังช่วยลดปัญหาความแตกแยก เนื่องจากการนำเข้าสู่สิ่งต่าง ๆ ได้แก่ ค่านิยม ความเชื่อ ทักษะคติ จากภายนอกเข้าไปในชุมชน การมีส่วนร่วมจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงความต้องการ ความสนใจ และการดำเนินการร่วมกันในการเพิ่มอำนาจต่อการรองทางการเมือง และเศรษฐกิจ เพื่อปรับปรุงสภาพทางสังคมชุมชนในโอกาสต่อไป

ในการดำเนินกิจกรรม หรือโครงการพัฒนาที่มีประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม มักจะมีปัญหาและข้อจำกัด ซึ่งเป็นไปตามแนวความคิดของ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2526) ที่ว่า ข้อจำกัดเกิดจากตัวชาวบ้านเอง ถึงความเป็นปัจเจกบุคคล และอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ หรือพึ่งพาบุคคลภายนอกจนเกินไป โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในด้านการตัดสินใจ และการประเมินผล

เพื่อให้การดำเนินงานโครงการพัฒนาบ้านโป่ง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยมีชาวบ้านโป่งเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการในการมีส่วนร่วม ทั้งในด้านการ

ตัดสินใจ การดำเนินงาน การได้รับประโยชน์ และการประเมินผล เห็นควรดำเนินการตามหลัก
การโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนี้

1. การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ที่ราษฎรกำลังประสบอยู่ ได้แก่ ปัญหาความยากจน
ปัญหาการขาดพื้นที่ทำกิน ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อให้ในการเกษตร ปัญหาดินเสื่อมโทรม
2. การพัฒนาต้องเป็นไปตามขั้นตอน ตามลำดับความจำเป็น ประหยัด ทั้งนี้ เพื่อให้มี
รากฐานที่มั่นคง และทรงเน้นการพัฒนาที่มุ่งสร้างความเข้มแข็ง ให้แก่ชุมชนในลักษณะการพึ่งตน
เอง ทรงใช้คำว่า “ระเบิดจากข้างใน” นั่นคือ ทำให้หมู่บ้านมีความเข้มแข็งก่อนแล้วจึงออกสู่สังคม
ภายนอก
3. การพึ่งตนเอง เพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าให้บุคคลแข็งแรง และพัฒนาให้ชุมชนเข้ม
แข็งได้แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ พัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพและสามารถ
“พึ่งตนเองได้”
4. การส่งเสริมความรู้และเทคโนโลยีวิชาการสมัยใหม่ที่เหมาะสม พระองค์ทรงเห็นว่าควรที่
จะเสริมสร้างสิ่งทีชาวบ้านชนบทขาดแคลน และเป็นความต้องการ คือความรู้ในการทำมาหากิน
การทำเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่
5. การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้ไป
อย่างฟุ่มเฟือย การพัฒนาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติมีผลโดยตรงต่อการพัฒนาการเกษตร

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโป่ง ในการอนุรักษ์ทรัพยากร
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในครั้งนี้ นับว่าเป็นประโยชน์กับผู้เกี่ยวข้องในการที่จะแก้ไขปัญหาสิ่ง
แวดล้อม ทั้งในปัจจุบันและอนาคต และเหมาะสมในแต่ละท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์และ
ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะ ดังนี้

1. ควรให้การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพเกษตรกรพึ่งตนเอง ทั้งนี้เพราะโดยทั่วไปชาวบ้านมี
อาชีพรับจ้างทั่วไป มีรายได้ไม่แน่นอน ซึ่งมีผลกระทบจากป่า ดังนั้น อาชีพเกษตรผสมผสานควร
ให้การสนับสนุนเป็นอย่างยิ่ง
2. กระบวนการมีส่วนร่วมของโครงการมีผลต่อชุมชน ดังนั้น ฝ่ายราชการ และเจ้าของ
โครงการ ควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้าร่วมโครงการตั้งแต่เริ่มต้น ทั้งร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมแก้
ปัญหา เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจถูกต้องของการร่วมมือ ร่วมใจจากทุกฝ่าย

3. ควรสนับสนุนให้กลุ่มสนใจหรือองค์กรประชาชน ชมรม เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง เพราะมีกำลัง ความตั้งใจ และมีเหตุจูงใจร่วมรับผิดชอบภารกิจด้านสิ่งแวดล้อมค่อนข้างสูง การใช้กลุ่มจึงเป็นประเด็นสำคัญ จึงให้ความสำคัญในลำดับต่อไป

5. การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรได้รับการสนับสนุนเพราะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาของชุมชนในเขตป่า เพื่อให้เกิดการปรับตัว ความรู้ดั้งเดิม และระบบนิเวศ ให้มีการปรับเข้าหากันเพื่อนำไปสู่การจัดการโครงการให้มีประสิทธิภาพ

6. ควรจัดฝึกอบรมให้ชาวบ้าน โดยเน้นการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะ ป่าไม้ แหล่งน้ำ และดิน เพื่อปลูกฝังเจตคติ ค่านิยม และเกิดความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม

7. ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบการสื่อสาร ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ กรมป่าไม้ กรมชลประทาน ประชาชน ชุมชน และองค์กรเอกชน หันมาให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

8. การส่งเสริมให้ชาวบ้าน ชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโครงการต่าง ๆ ได้แก่ โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ โครงการส่งเสริมอาชีพ ชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และอื่น ๆ และควรจัดกิจกรรมเพื่อให้ชาวบ้านทุกคนได้มีส่วนร่วมโดยทั่วถึง

9. การขอสนับสนุนนักวิชาการ และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานพัฒนาที่ดิน หรือผู้เกี่ยวข้อง มาให้คำแนะนำช่วยเหลือชาวบ้านในการปรับปรุงดินบริเวณที่เสื่อมโทรม การแนะนำให้ใช้ดินเหมาะสมกับพืชที่ปลูก การแนะนำในการใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก เพื่อเป็นฟื้นฟูสภาพดินให้มีความสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป

1. ควรขยายพื้นที่การศึกษาให้ครอบคลุมในระดับ ตำบล ระดับอำเภอ หรือจังหวัดเพื่อนำมาเปรียบเทียบถึงความเหมือนและความแตกต่างกันได้

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่างอื่น ได้แก่ กลุ่มเยาวชน ผู้นำชุมชน และสตรี เพื่อเป็นการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรฯ

3. ควรมีการศึกษาวิจัยการประเมินผลโครงการพัฒนาน้ำโป่ง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อจะนำมาใช้ประโยชน์กับโครงการโดยตรง